

САНА ОЛОХ

Х а н а т
1931 снл алтынны
16 нүнүттэн тахоар

ССКП ЧУРАПЧЫТААБЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЯ
ДЕПУТАТТАР ОРОНУОННААБЫ СОВЕТТАРЫН СРГАНА

№ 7 (5673)

1982 снл. Тохсунбуу 16 күнэ
субууна

Сызыкта
2 клочы

СҮӨҮ ИТИТИН — ЭРЭЛЛЭЭХ ИЛИИЛЭРГЭ

Канники снлларга оройуон совхозтары-
гар сүөһү иттиитин рабочай кадрдарынан
дөөччүбүгэ, канилэри кытта үлэни тупса-
рыыга көккө дабааллар олохтоон эрэллэр.
Ол үрдүнэн, соторутаагыта ССКП обко-
мун секретариата бу боппурооска пар-
тия райкомун өттүтүгүр балытаэбитин
курду, бу үлэге билиэхэ билигин дара-
ны элбэх итөөстөр, быһаарымыны эрэйэр
боппуроостар бааллар.

Түөх канник итиннэ, общественнай
сүөһү иттиитигэр сүрүн идэлээх рабо-
чайдар тийбэттар. Билигин совхозтарга
ыгардас ыанныкыт 70 киһикан итөөс.
Бу биер үксүн кадрдар көлө-бара туруу-
лара нээсэбайыттан тахоар. Ол курду,
1981 сылга оройуон үрдүнэн сүөһү ит-
тиитигэр барыта 490 киһи үлэге ына-
дынна, өттөн ити кэмгэ араас бирячи-
илэринэн 472 киһи уурайда.

Итинник балаһыанньа тым хабаайыс-
тыбатын управлениета, совхозтар салал-
тара фермаларга үлэлиин тахсаатчыларга
наадаахх усулуобуйалары тэрийбэттарит-
тин. Канилэри олохсунан үлэлэртэ кэс-
кэрээтих даһаамматтарыттан үөс
«инкүкүр» суох. Хөлөбүр, Сүбүрүүс-
кай аатынан совхоз Балтөһөтөөбү уонна
Хатыллыгы отделениеларын фермалары-
гар үлэлиир ыччаттар снл ахсын сылаас
олорор дьалэринэн, итин аһылыгынан
бөмүтүр хааччыллыбаттар, культурнай
наадыһыларга санаа хоту төлөрүлүбүт-
тар. Канники итөөстөр атын да совхоз-
тар сүөх буюмбатахтар. Ааспыт сылга
совхозтарга былааннамыт 18 квартират-
тан 10-на эрэ үлэге киллэрилиннэ. Саа-
най бөдөң Карл Маркс аатынан совхоз
8-тан биер да квартираны тупаакх
халла.

Сүөһүтүтэр идэлэрин, уопсай үөрэхтэ-
рин, политическай уонна экономикай
билиилэрин көрүүлэрин үрдүтүгэ сөптөн
бөдөһөт ууруллубат. Канники сылга
оройуонга 25 ыанныкыт, 12 сүөһүт,
4 кырай көрөөччү, 5 снлгыт, 6 тех-
ник-осоменатор эрэ кылаастара үрдүтү-
линнэ. Фермалар үлэнигэрэ аналлаах ор-
то уонна үрдүк үөрэх заведениелэригар
көтөхтөн үөрэниилэрэ тэриллэбэт, өттөн
очнай-эвочнай орто оскуолара үөрэнэр
ыччаттар снлбэн үөрэниилэригар кыһам-
ны, контуруол ситэти суох. Сорох сир-
дэргэ политическай уонна экономикай
оскуолалар занитиелара хам-тум, куолу-
татар эрэ ытымалаллар.

Фермаларга хотон ыарахан үлэлэрин
механизациялааһын тэтимэ снэрэ суох
бытаан. Ол үрдүнэн сүөһү иттиитин сү-
рүн идэлэригар эр дьоннору, үлэтигары
үлэтиги кылааа илик. Билигин ферма-
ларга 20-төн эрэ тахса үлэтигар үлэлиир.

лэр. Сунтаардар «Уолаттар—фермаларга»
дэһиин ытырымылара оройуонга кнэһин
өйөө илик.

Партийнай тэрилтэлэр сүөһү иттиити-
үлэнигэр ортотугар партийнай арагы-
ны хангытынан былааннахтык дэри-
тамматтар, өттөн ол үлэ коллективтары-
гар партийнай сабыдыал мөк.өөһүнүгэ,
тиэрхэр. Сүөһү иттиитин специалисттары
гар наадыһы баарын үрдүнэн совхозта,
ыччаттары үрдүк уонна аналлаах ор-
тоттот заведениелэригар дуоһабардаһан үө-
рэттэриилэрэ сөдөх.

Ити итөөстөр барыларга сүөһү итти-
тин сайыннарытыа охсууну өһөрбөт бую
луохтарын сатамнат.

Бу боппурооска ССКП обкома туруор-
бут сорукутарын олоххо киллэрэргэ түг
аһыруохха наадаһыт?

Бастакытынан, орто оскуоланы бүтэрэ,
уонна нуруот хабаайыстыбатын атын са-
лааларыгар үлэлиин снлдьар ыччаттары
сүөһү иттиитигэр ыныгыны салгыны куу
бүрдүөххэ. Улахан бөдөһөтүнү ыанныкы-
ныгарынан, сүөһүтүтэринэн эдэр уо-
лалары сүүмэрдэһиннэ ууруохха. Фер-
маларга иттилетка устатыгар тиргиччи
үлэлииргэ П. Алексеев аатынан совхоз
комсомолентарын ынырымыларын сир ах-
сын дьүүллэһиннэ уонна өйөөһүнү төри
билиэххэ.

Иккиннинэн, сүөһүтүтэр квалификация
ларын, уопсай үөрэхтэрин үрдүтүгэ
утумнаахтык үлэлиэххэ, бу дьылалара эдэ-
рабочайдар иттиригэрэни көтөһөххэ.

Сүөһүтүнэн, фермаларга ыччаттар баста
бааннайдык, олохсунан үлэлиилэрин си-
тиһэр туһутар канилэри тупсарай сүтүү
лаах дьыһан-үөтүнэн, культурнай—олох
дыһах өһөлөрүнөн харгыһа суох хаач-
чылыахха, үлэлиир усулуобуйаларын сал-
гыны тупсаран билэххэ.

Төрдүнүнэн, үлэ коллективтарыгар пар-
тийнай сабыдыалы кууһурдэр, идеяй
янтэр үлэни тупсарар снлалтан, сүөһү
иттиитин сүрүн идэлээх рабочайдары
өртөлөрүтэр партийнай арагыны хангыты-
га былааннаах үлэни ытыахха.

Сүөһү иттиити—оройуон экономикай
түтээх салаата. Киппин сөптөөх ахсаан
наах эдэр рабочай кадрдарынан хааччы-
лыны — оройуоннаагы партийнай тэрилт
улахан суолталаах уталытыллыбат сору-
га. Ону түргэнник, олохтоохтук быһа-
рыһаа партийнай тэрилтэлэр, олохтоо-
Советтар, тым хабаайыстыбатын прои-
зводствнай управлениета, совхозтар ди-
ректордара, МБСЛКС райкоха, атын об-
ществнай тэрилтэлэр — бука бары
күөстэрин түмүк көһтөөхтүк ылааллар
наада.

магистралын тутуучу кы-
тагы снбээстээх. Умат-
уонна гүдэ баай сатпа-
тара, бөдөң энергетичес-
кай бааа б-аллар ман-
бөдөң металлургическай
консохим меснэй, ума-
тык энергетическай про-
мышленноты үөскэтэр
иһады биэрэр.

(ССТА).

САХА СИРИН РУДАТА

НЕРЮНГРИ (Саха
АССР). Ачыгыый БАМ
тинир малыгынан айан-
ны тинир рудатын бороо-
балыгар партиатын тнө-
мнэ снсталап турвнна. Ру-
де үөскөтөн сытар снрэ
Нерюнгрнттан хоту баар.
Тнбадаһы «Сибэлентро-
даль» завод металлурде-

ра ылыахтара, онно руда-
ды байытыахтара уонна
бары өттүнэн чинчийэн
көтөөхтөрө.
Тинир рудатын сага
кылаадаһа Нерюнгрн
консалачар чокуттан чу-
гас. Ити снрччөй рө-
сүрсалаһы түргэнич ба-
һыларын Байкал—Амур

БОЧУОТ ДУОСКАТА

1981 — 1982 сс. общественнай сүөһү кыс-
тыгыт үө ынын түмүктөрүмэн сүөһү иттиити,
Бор. кнлалтын бор.оду, Н.у.наады быһаах
уонна соторуолкнлаарынтга социалистическай
куоһалаһыыга үрдүк көр.өрүүлэри снлжнэт
миним коллективтар уонна производств
бастыһнара оронуннаагы Бочуот дуоскаты-
гар таһаарылдылар.

СОХХО-ТАРТАН

«Чурапчы» совхоз (директор Аммосов
И. И., парком секретара Монтельс М. С.,
профсоюз районномун председателэ Чинан-
нов И. И.).

Парк аһырык аатынан совхоз (директор Ва-
сильев К. К., парком секретара Оковашан-
ков М. С., рабочком председателэ Графимов
Я. С.).

ОТДЕЛЕНИЕЛАРТАН

Вахсы отделениета (управляющай Варла-
мов А. А., партийнай тэрилтэ секретара Аб-
рамов Д. А. сельсовет председателэ Драгунов
Г. А.).

Адыр отделениета (управляющай Тарасов
П. П., партийнай тэрилтэ секретара Писель-
ский В. Ф., сельсовет исполкомун председа-
телэ Софронова И. В.).

Смлян отделениета (управляющай Михай-
лов Н. Г., партгорэ секретара Макарова Н. В.,
сельсовет исполкомун председателэ Бандев
В. П.).

ФЕРМАЛАРТАН

«Эрчим» («Чурапчы» совхоз, Арыылаах,
старшай — Иванова М. И.) — фуражной ынах
ахсыттан 357-лнл кг үүгү ыан, былаанын
валовойунан 136 бырыһыан толоруугун иһин.

«Аартык» (Иара Маркс аатынан совхоз,
Ольбулуун, старшай — Налотилова Э. Д.) — фу-
ражной ынах ахсыттан 339-туу кг үүгү ыан,
былаанын валовойунан 118 бырыһыан толор-
бутун иһин.

«С.рдага» (Субуруускай аатынан совхоз,
Соловьев, старшай — Сергеева А. Л.) — фу-
ражной ынах ахсыттан 263 түү кг үүгү ыан,
былаанын валовойунан 118 бырыһыан толор-
бутун иһин.

БОРООСКУ КӨРӨР ЗВЕНЛАРТАН

Кэнт Куол звенота (Эрчим Эристин аа-
тынан совхоз, Халлахсыт, старшай — Пегрза
И. Г.) — 398 борооскуну хас биридинлэрин
36-лым кг төлөһүлүтүн иһин.

ЫАНЫҢЫ СЫТАРТАН

Иванов Михаил Инокентьевич («Чурап-
чы» совхоз, Арыылаах) — фуражной ынах
ахсыттан ыстык үө ыһыгар 755 кг үүгү
ыан, былаанын валовойунан 118 бырыһыан
аһарбыт.

Ксенофонтова Наталья Николаевна (Эрчим
Эристин аатынан совхоз, Хадаар) — фура-
жай ынах ахсыттан 708 кг үүгү ыан, 6 лан-
нын валовойунан 24 бырыһыан аһарбытын
иһин.

Варламов Алексей Степанович («Чурапчы»
совхоз, Арыылаах) — фуражной ынах ахсыт-
тан 487 кг үүгү ыан, былаанын валовойуна-
а 99 бырыһыан аһарбытын иһин.

БОРООСКУ КӨРӨӨЧҮЛЭРТЭН

Захарова Ирина Александровна (Иара
Маркс аатынан совхоз, Волугур) — 50 бо-
рооскуну сүтүгэ суох иттэн, хас биридинла-
рын 51 кг төлөһүлүтүн иһин.

Захаров Афанасий Васильевич («Чурапчы»
совхоз, Килэнтн) — 52 борооскуну барытын
тнмнээхтык иттэн, хас биридинлэрин 49 кг
төлөһүлүтүн иһин.

Потанов Алексей Афанасьевич («Чурапчы»
совхоз, Килэнтн) — 51 борооскуну бастыла-
рын тнмнээхтык иттэн, хас биридинлэрин
48-лым кг төлөһүлүтүн иһин.

Үрүн илгэни үргүлүтэлэр

Чакыр отделениетыгар
кнһыс да сылыга ыан-
ныкытынан үлэлиир
М. Г. Филиппова XI пи-
летка бастакы сылыгар
фуражной ынадын ахсыт-
тан 2819 кг үүгү ыан,
былаанын 919 кг-нан
дуһарда.

Кини салайар коллек-
тива 120 ынады көрөр-
арайар. Билигин бу фер-
мага 12 ынах төрөөтө.
Ферма коллектива ынах
ыһыгар 23-тин, 30 туу
а көөннөрбөнү, ону та-
һынай дуһаны, от мээк-
кэтин көдүүс ээхтин
нэгэн үрүн илгэни үү-
лүтэр.

Н. ОСИПОВ.

Окко дуһаны, былыгы эбэн

Соловьев отделениеты-
ар сүөһүгэ эбэн аһылык
ас да көрүгэ оһоһул-
ар. Күнтэ 16-лым тонна
дуһарас нэөннөрбөнү тас
сүтүнэн элбэх дуһа, күөл
малыга, снлтиллэр.

Бу күнүгэ Николай
Лаврильевич Захаровтаах
кнэ буолан үө снртэ ба-
ыта 60 тонна дуһаны
астардылар. Күөлүртэн
3 тонна былыны хосто-
он коммунистар Иван
Иванович Сергеев уон-
а Николай Инокен-
тьевич Мухин, ыччт
митрий Соловьев сала-
лар звеноларын субанна-
ыгар снлтиллэ тулар.

А. МАКАРОВ.

Авиатордэр кылаагтара

Тюмень авиатордара
Ардаа Сибирь территория-
туалачнай — производствен-
най комплексин сайын-
кырыта биллэр көстөр
кылааһын киллэрэллэр.
Ааспыт сылга салгыч
сүолуун мөлүбүөн ана-
рыттан ордуң тонна тех-
никаны, оборудованиела-
ры, тутуу матыһыаалла-
рын, о. д. а. таспыттара.

Сн-монка: бастакы
кылаастаах летчик, ком-
мунист Сергей Ефимович
Павлович.

ССТА фотохрониката.

★
**ДЬОН ОЛОРОР
СИРИНЭН
ИИТЭР ҮЛЭ**
★

Индонезия 4 № дэх «Дулуур» зона агитквартиратыгар ийрдаххис олохтоохтор үлэ, үөрэх-көрдөрүүлэрин, күннэтэ наадылар литература, ларын, уран тарбахтаахтарын олохтоохтору билсэххис сон. Зона начальнига бу дьон хаһаа. Ийи Гаврил Васильевич Захаров малдыларын кытары биір сүбэнэн үлэллэр.

Снимокка: Р. В. Захаров (хаһас) олохтоох партиянай төрүт секретарыгар И. П. Пономаренко зона үлэтин быдаанын биллһиннэрэр.

П. Оксентинков фотота.

КӨҮ КҮӨДЬҮТЭР ТУҢУГАР

Хатылыга 7 агитзона чинэстэригэр пьесалары төрүлүбүтэ. Кинилэр штабтарыгар сельский Совет депутаттара, учууталлар, партиянай, комсомольскай төрүлүбүтэ, представителлэрэ киллэриллибүтэрэ.

Кини агитштаб сэттин-һингэ агитзоналар ийи ардыларыгар остуол тенниһигэр, саахымакка уонна дуобакка күрэхтэһиннэри ыыппыта. Ойно-агитзоналар эрдэттэн бэлэмнээн активнайдык кыттыбытара. Ийи күннэх тыһааһыннаах илин-налин түсүүгү түмүтэ «Кэснил» агитзона (начальник Э. Д. Назарова) бастабы. «Харбала» (И. М. Иванова) ийи, «Кэснил» (Л. Н. Чининарова) үһүс миэстэлэри ылбытара.

Бу күннэргэ агитзоналар ССРС уонна Саха АССР төрүлүбүтэ 60 сыллара, Саха сирэ Россия государствотын састаабыгар киирбитэ 350 сыла туолар юбилейдарын

иччат сүөһү маассабайдык олуту таһаарылыбыта. Ол ийи хас биір-дин зона 5-тин мөлүх туруктаах бөһөскуллары анал көрүүгэ ыллылар.

Агитзоналарга алта төгүл былааннаах тахсылар төрүлүбүтэ. Ойу-ха төрүлүбүтэ анал-лаах уонна экономическай болууруостарга бэлэмнээн ылбыттар. Бу көлөр билимнэри, Хатылы орто оскуолатын юбилейыгар бэлэмнэни-ни сибэстээн агитзоналар холбоһуктаах мун-наахтары кытарга бы-лаанныбыт.

Дьон олоһор сири-ини үлэ элбэх тэрэһи-ни: дулуур эрийэр. Ийи үлэтигэр сүрүн мэйиһинан ытыллар түмүүлэргэ олохтоохтор үксүлэрэ кыттыларын ситиһэ иликпит буолар. Ийи туоратыта бол-ломтону күүһүрдэргэ со-рунтанабыт.

Е. НИКОЛАЕВА,
кин агитштаб
начальнига.

Сага дьыллаабы көр-нөр

Күүтүүлээх күн үүмүтэ. Боллохмут кэһиэ сөһүрү Күлүбү дьы-тэргэ толору кини мусту-бута. Күрэхтэһин, эрд-тэн бэлэмнэмин буолан, ордун төрүлүбүтэ бар-быта. Уолсай түмүккэ элбэх очкону хомуйбүт «Сарыал» агитзона (начальник В. И. Адамоча) бу да сыһыта элбэхти-тин бастаата. Кыайы-лаахтаран урагылар нэл-

ЫБСЛКС райкомугар
Кыайылаахтар быһаарылыннылар

ЫБСЛКС райкомун бюрога оройуон комсо-мольскай кыттык холбо-һотар социалистическай куоталаһыларын 1981 сыллаабы түмүгүн та-һаарда. Бөлөхтөрүнэн үһүннүк коллективтар кыайылаахтарынан аа-былынылар.

**ЫАНЫБЫК
ФЕРМАЛАРГА**

«ЫБСЛКС 61 сыла»
(Эрилик Эристин ааты-ла совхоз, Хадаар, стар-шай — М. Е. Осипова, группомсорт — Наталья «сенофонтова» — фурак-кай ынах ахсыттан орто-тунан 2912 кг үтү ыан бастабы миэстэргэ таһыс-та.

«Эрилик» («Чурапчы» совхоз, Арыылаах, стар-шай — М. И. Иванов, группомсорт — Анаста-сия Потапова) — фурак-кай ынарын ахсыттан 2290 кг үтү ыан ийи-миэстэлэниэ.

«Кэснил» (Рарл Маркс аатынан совхоз, Мугу-дай, старшай — С. Н. Пермякова, группомсорт — Розалия Сивцова) — фу-раккай ынах ахсыттан орто-тунан 2000 кг үтү ийи-миэстэ аманна.

**ОРОЛЭОИ
КИИЛИНЭЭБИ
ТӨРҮЛТЭЛЭРГЭ**

Промкомбинат ийи-ла-ришчичтарын бириччэ-дэ (старшай — Е. Е. Заха-ров, группомсорт — Але-ксандр Лузыкин) сыллаа-бы былаанын 220,9 бы-рыһыан толорон бастабы миэстэни ылды.

«Айан» («Сельхозтех-ника» холбоһон авто-тар-кага, старшай — С. П. Брызгалов, группомсорт — Василий Митин) ору-дарын 218,4 бырыһыан толорбутун ийи ийи-миэстэ аманна.

«Спутник» (свбэс ор-дуоннаабы уезла, пере-возка отдела, старшай — В. Д. Баранкова, груп-помсорт — Елена Местни-кова) сыллаабы былаа-нын 141,9 бырыһыан то-лорон үһүс миэстэлэниэ.

Кыайылаахтарга куо-талаһы усулуобуйаты-ни өрүлүбүт күүлэ-һиннэр олохтоохторулар

Бюро усулуобуйа-кыларидиит общест-венно-политическай ак-тивныи көрдөрөр салаа-ларга сорох коллектив-тар ситэтэ суох үлэлэ-биттерин, комсомольска-й төрүлүбүт секретардара ысырардыналары ийи-ми-тирбэтэхтэрин бэлэ-тэргэ. Бу өтүгүн баста-быт «ЫБСЛКС 60 сыла» ферма даһаны ийи тэр-дэргэ Эрилик Эристин аатынан совхоз комсо-мун секретара А. П. Куз-мин даһадырай райко-молга кэмдэр килл рб-тигэр бюро ийиы оҕор-до.

Социалистическай куо-талаһы производствен-ный көрдөрүүлэр үүнүү-дүрэн көрүлэһинн, ком-сомольскай үлэни сал-гы тууларынны учуот-туур сага усулуобуйа-ты бөгөргөтилиннэ.

Оскуола олобо
ҮӨРЭБИ БИЛИИ СЫЛ АҢАРДААБЫ ТҮМҮГЭ

Оскуолаар	Оҕо ахсыттан						
	Оҕо ахсыттан	Аттас-тынаа	Үөрүбүт ситиһиһи	Үөрүт туһунан	Хатылы-баа үлэ-тиһиһи	Үөрүбүт онан	
Орто оскуолаар							
Амма	230	209	203	14	50	97,1	
Бахсы	174	169	160	5	41	96,0	
Диринг	367	366	364	13	100	99,4	
Мугудай	227	211	211	7	55	100	
Сылаан	237	237	232	17	58	97,9	
Кытаанах	136	136	135	2	31	99,3	
Хатылы	221	200	198	9	48	99,0	
Хайахсыт	145	135	133	5	47	98,5	
Чурапчы	914	821	813	60	268	99,1	
Иит-оск.	228	226	223	1	50	98,6	
Аҕыс ылааһаахтар							
Арыылаах	90	88	84	1	29	95,4	
Болтоно	111	111	110	4	40	99,1	
Одбулуун	198	197	193	15	69	97,9	
Соловьев	105	105	104	2	35	99,4	
Хадаар	87	87	86	1	27	98,8	
Чаныр	91	91	91	2	28	100	
Чурапчы	157	136	135	14	52	99,2	
Начальнайдар							
Малдыксы	4	4	4	—	1	100	
Малдыксы	—	—	—	—	—	—	
номолто оск	49	47	47	—	8	100	
Оройуон үрдүнэн							
	3722	3529	3479	186	1025	98,6	

лаастаах оскуолаары ледколлективтара үлэлэ-рин былырыннытаада биллэрдик тупсардылар.

Үөрэби билии хаачы-сыбатын тупсарыы-предметнай куруһуонта-улахан оруоллаахтар. Куруһуонтар ордук не-дүүстэхтик Сылаан орт-оскуолатыгар үлэли-сэр. Уус-уран самодель-тоһоһка Мугудай, спор-ка Кытаанах, Хатылы ос-куолаара куруһуонтары сөнчиллэр утумнаахты-н үлэлэттилер. Арыылаах, Болтоно уонна Соловьев оскуолаара кылаас та-һынан үлэни сөргөһи-тилер.

Диринг, Мугудай, Сы-лаан, о. д. а. оскуолаар интернаттарын усулуобу-йатын тупсаран ийи-көөччүлэр үөрэхтэрин би-лигин үрдэттилер. Ойу-Бахсыга, Аммага, Болто-но, о. д. а. сорох оскуо-лаага интернатчылар үөрэхтэрин хаачыстыбата мөлүх буолда.

Амма, Хадаар, Чурап-чы оскуолаарыгар уу-нан ийи-ти система тоһо-һун ийи-ти үлэтигэр улахан охсуу олохто-һун. Ойон бары оскуола-лар администрациялары тыһыны ылларга котель-нылар үлэлэтигэр, систе-малар туруктарыгар болломтолорун күүһү-дүрүтүлэр.

СЫЛ АҢАРДААБЫ
түмүк бэлэмнэни кы-лаас үөрэнээччилэригэр таһаарылыбата. Толоон оскуолатын салалтата чинчиллэргэ түмүгүн ра-ботога түйөрбөтэ.

Ааспыт сыл туһаан-наах комитеттэригэр оройуон үрдүнэн үөрэби билии бырыһыан-ууна, хаачыстыба тубуста. Му-гудай уонна Чаныр ос-куолаара 100 бырыһыан билини ситистилэр. Бу өтүгүн Диринг, Чурапчы орто, Болтоно, Чурапчы уонна Соловьев аҕыс кы-

Госстатистика инспектурата ийитиннэрэр:

ОРОЙУОН СОВХОЗТАРА СҮӨҢҮ ИИТИИТИГЭР 1981

Совхонтар	Эт оҕоһуута (центнер) тыһынаах ылааһынан				Эти государство атылааһы (центнер)				Үүтү валовой ылааһы (центнер)				Үүтү государство атылааһы (центнер)				Биір фуражкай ынактан ылааһы (кг)			
	Сылаан-бы былаан	Туола	%	1980 с.	Сылаан-бы былаан	Туола	%	1980 с.	Сылаан-бы былаан	Туола	%	1980 с.	Сылаан-бы былаан	Туола	%	1980 с.	Сылаан-бы былаан	Туола	%	1980 с.
Карл Маркс	7350	8066	109,7	—55	7350	8141	110,8	+45	31900	37514	117,6	+4652	25800	31009	120,2	+3596	1300	1564	+204	
Субурууснай	4050	4503	111,2	+313	4050	4425	109,3	+295	14000	14754	105,4	+2280	11300	12272	108,6	+2343	1100	1107	+181	
Эри. Эри.	6450	7427	115,1	—137	6450	7365	114,2	+75	27500	30249	110	+2305	22300	24446	109,6	+1089	1425	1600	+167	
«Чурапчы»	3750	4011	107,0	+1010	3750	4011	107	+1253	14300	15914	107,1	+2449	11600	13075	112,7	+1895	1100	1112	+178	
Ор. үрд.	21590	24007	111,2	+1405	21600	23942	110,8	+1868	87700	97831	111,6	+11686	71000	80802	113,8	+8923	1260	1398	+183	

Аан дойду тематыгар бэсиздэ

ГАНАБА БҮГҮН ТУОХ БУОЛАРЫЙ?

Сага дьыл буолары суох национальнай эконо-
мическай турдааһа ардаагы уоскутунга ту-
лаҕастаах дьининин-
лэрин иэтин сатыы-са-
тыы Ардаагы Африка
кырынай дойдутугар Га-
наба президент Х. Ли-
мпи правительствота
суулаарыдыбытын тубу-
най итиннэрбиттэр.
СВН капитанара Джер-
ри Ролингс байылыктаах
байыаннайдар конститу-
ция дьайытын тохто-
луттара, парламены тар-
аппыттар уонна была-
һы бэйэлэрин илчилэри-
гэр ылыттар. Ити туох
дойдуну итиннэ онко
буолар соботиолар арба-
тово дьиксинини үөскэ-
тэллэрий?

Гана тропическай Аф-
рика капитальнай баттал
ыар бурдалдытын бас-
такынан кини илгити го-
сударстволарыттан бири-
дэстэрин буолар. Дойду
тутулута суох буолууну
1957 сыллаахха ылыта.
Кини бастагы президе-
нт Африка уһулуту-
лаах политической дея-
телэ Кваме Нкрума та-
лыдыбыта. Бастагы күн-
нэртээн Гана тутулута

матар кутталларынан
суоһуулаа. Дьыла
айылда Гананы олус та-
быстаах климатынан
уонна быһаҥнаах сир-
нэ-уотунан өлгөмнүк ха-
тадалаабытыгар сытар.
60 бырыһана тыа ха-
һаайыстыбатынан дьа-
рыктанар 11 мөлүйүүн
нэһилиэнньэлээх дойду
канааны огороһо таһа-
рыма аан дойдута итин-
нэ мнэстэлэртэн биридэ-
стэрин ылар. Кини сир-
дойдута сыналалаах сир-
тэн хостонор баайдары-
нан, бастатан туран, кы-
һыл көмүһүнэн (тутулута
суох буолуор дьэри Ан-
глия колониятын Кыһыл
Көмүс Кыһыл дьин мээ-
нэ ааттаабыт этилэр),
ону тэнэ алмаһынан уон-
на бонситтарынан сура-
рыар. Ганага марганце-
вай руда аан дойдута
олгөмнүк уоскуон сытар
сирдэрэ түмүллүбүттэр,
нефть үөскээн сытар сир-
дэрэ көстүтэлээбиттэрэ.
1968 снл олунуутугар
американскай кини раз-
ведкалыыр управление
активнай кыттымынан
реакционнай офицердар
бөлөхтөрө Ганага пере-
рот онорбута. Ол эрэри
былааска кини бары
байыаннай полицейскай
хунта дойду тыын проб-
лемалары быһаарар
дьокура суох буолан бири-
дэ. Экономика ыраахан

балаһыаннаах киллэри-
лэбитэ, үлэһиттэр ба-
лаһыаннаах мөлтөө-
бүтэ. Ааспыт сылларга
бэйэ-бэйэлэрин солбуйсу-
бут правительстволартан
хайалара даһаны Гананы
кризистон ылайан таһаар-
батаа.
Кинилэртэн тинэхтэрэ
— Иман правительство-
та, дьэте былааска бил-
гин кинири националь-
най оборона бириэтиннэй
советын (НОВС) предсе-
дателэ Д. Ролингс, «Га-
на историятын былаһын
тухары көрсүлүбүтөх
улахан сааттаах-суут-
таах» этэ. Кини «трансна-
циональнай корпорация-
лар көлөһүннүү үлэ-
ригэр көмөлөспүтэ уонна
норуот бэйэтин үлэтиннэ
айылыбыт быһагынан
туһанар быраабын мэл-
дэспитэ». Д. Ролингс
Ганага «переворот буол-
банка революция» ого-
һуллубутун бэлэтээтэ
итиннэ НОВС ылбыт
дыһааларын биллэрдэ.
Олор нигэ үлэһит маас-
салар балаһыанналарын
чэпчэтинтэ, кинилэр дой-
ду политическай олоһор
кыттымыларын хайчы-
һыга туһуланаллар, со-
рох өттүгүн тас компа-
ниялар үлэтири таары-
һаллар.
Биллэн турар, собо-
тилар итиннэ эргийэн
тахсымыларын имперна-

листическай эргитэлэр,
бастатан туран, АХШ
уонна Англия, собулээ-
бэттэр.
Дьэ ол иһин арбаанты
империалистическай эр-
гитэлэр «иһин быраабын
тууһуу» дьин өйдөрттөн
булбут сылтаахтарынан
саһынан Гана ис дьы-
лаларыгар ороһор хар-
дылары онороллор. Ки-
нилэр Ганага ытаһыны
онорорго, экономикай
бютаданы тэрийэргэ со-
руналлар. Монополиялар
логикалары каннык; кини-
лэр сайдан иһэр дойдула-
ры халыар буоллаахтары-
на ол «көһүл предприни-
мательскай үлэ» дьин
ааттанар, оттон норуо-
тас дойдулар батталла-
рыттан бэйэтик көмүскэ-
нэргэ сорунар буоллаа-
на — ол, кинилэр көрүү-
лэригэр, «кинн быраа-
бын тууһуу» дьин аатта-
таныахтаах.
Ганаттан кэлэр тинэ
интиннэринилэр НОВС
дыһаалара дойду нэһи-
лиэнньэтин иһин араҥа-
лары биһирэбиллэрин
көрсөллөрүн туоһулуулар
Олору өйүү маасабат
манifestацияларга сууһу
нэ тыһыынча рабочай
дэр, сулууспалаахтар,
баһынайдар, ыччаттар
кытталлар.
А. РАЧКОВ.
(ССТА).

Советскай олох сизэ
Баһаарга
хорсун быһыы
Дмитрий Афанасьевич
үлэһити кэлэн дьэстэ-
гэр телевизорун көрө
олорбута. Илэпэ бача
буолан эрэрэ. Эмисэ
аан тэлэлэ түһэри кыт-
та маллара Софья Яков-
лева: «Дьэбириг Уманян
...» — дьэстэтиннэ
көтө түспүтэ. Дмитрий
Афанасьевич, ити аһаар
маллары истээт, таһы-
да ылыммыга. «Ого-
лор! Оголор!» дьин собо-
тох санаа өйүгэр охсул-
лубута. Хааналарын
байытаат, хоруй таһа-
хыллары ситэ да исти-
бикнэ хойуу буруоһа сү-
лэн хаалбыта. Ого-лору,
ааттарынан ыгыраагы,
ра, остуол, орон аһа-
рынан тобуктуу сылдьан
илитин иһинэн харба-
һан көрдөөлүтүнэн бар-
ыта. Ол сылдьа иһи-
тэ диван муннугар кыра-
һый хаатынгаларга иһнэ
үсүгэ. Ыаас сааттаах
Дима таһаас бөбөнү бу-
рунэн баран муннуга
түһөн сытара. Тумустан
өйүн сүтэригэр оҕону кө-
сөһөн таһырдыа таһааран
аһаары умуруора сыл-
дьар С. С. Артемьевич
гуттараат кыра Минини
көрүү, умайа турар
дыһаас иһинтээн кил-
итэ, кыра уол диван үр-
үгэр кыстаммыт утуһар
аһааска тобөтүн бүрүнэн
ытарын булбута.
Былаат курдун
ут оҕолору Дьэ
Афанасьевич — дьэстэ-
тин, Ульяна Николае-
вна, фельдшер А. Я.
Лаврованы ыһыран бас-
тагы көмө онорторбута,
ра, Оголор, олохторо
байыаммыта.
Хоодуот, хорсун түрө-
төөх Д. А. Дьэстэ
оҕолорун быһаһытэ,
реллүттэр махталара
мунура суох.
С. СИВЦЕВ,
госпожаадор п. секто-
ра.

Хадаарга Ыт Кыһыын
Алааһа дьин сир баар,
Ньурба Сүлэтигэр — Ыт
Кыһыын Вэрэте. Бу то-
посиммаларга биһиги санаа-
быт улаханник хонно.
Онон быһаарарга санаа-
ныбыт.
Манна Ыт Кыһыа —
иһи аата. Ыт Кыһыын
Алааһа, Ыт Кыһыын Ве-
рэтэ ол дьон бас билэр,
очтуур ходоһалара буол-
дохтаахтар.
Былдыр ходоһа эр киһи-
хэ аһаһара. Ол аата Ыт
Кыһыа эр киһи аата буол-
дохтаах.
Оһуку буолара эбитэ
үбү. 1776 сыллаахха Бү-
лүү сүннүн ходоһала-
рын (билигиннээн Су-
ттар, Ньурба, Уһа Бү-
лүү, Бүлүү оройуон-
нарын сирдэрин бү-
түннүүтүн уонна Ка-
байи сорботун) испи-
һэстээн биэдэмэстэри
онорбуттар эбит. Ол биэ-
дэмэстэри, архивтан бу-
лан, профессор Г. П. Ва-
һырин бэчээттэһитэ. Ол
олус биринник докумуон
билигин орто кээмээдээх
күннэ сүүс страницатын
тэлэри суруллубут. Биэ-
дэмэстэргэ хас эмит Уо-
һуһан ааһылар Ыт Кы-
һа, Ыт Оҕото, дьин аат-
таах дьоннор суруллу-
буттар. Холобур, «Ыт-
кыса Дабакон», «Иткыса
Мурунов», «Иткыса Чо-
хил», «Иткыса Кокору»,
«Иткыса Кокуров», «Ит-
кыса Халлыев», «Ит-
кыса Кырыасов», «Иткы-
са Есбеготов», «Иткыса Сь-
ишев», «Иткыса Эсена-
нев», «Нормогос Ит-оҕо-
тин»...

Бу тыллартан маннай-
гыт — иһи бэйэтин аата,
иккнэ — аҕаһи аата.

ЫТ КЫҢЫН АЛААҤА Топонимика

Оһон итилэри, холобур,
Дабак уола Ыт Кыһа,
Мурун уола Ыт Кыһа,
Ыт Оҕотун уола Күрдү-
гос иһин дьин өйдүүх-
тэххит.
Көстө сылдьарын кур-
дук, Ыт Уола дьин аат
суох, ол оннугар Ыт
Кыһа дьин аат олус эл-
бэх. Эр киһи уонна ба-
ран Кыһы буолар? Ол
тово? Туохтан? Итиннэ
киһин аһыһаһар эр-
пэти күн бүгүн биһиги
бэрор кыахыт суох
эбит. Оттон иһи тово
ит оҕото дьин ааттаныах-
тааһы дьин уопсай ха-
бааннаах ыйытыма ба-
рылааһын эппэти бири-
дэһитин сөн курдук.
«Ыт Айыһыта дьахтар-
га оҕому бэлэхтиэн сеп»
дьэбиттээх өксөкүлээх.
«Өскүөрүтүн оҕото кы-
ратыгар өлөр эбэтэр
ириннэх оҕо төрүүр
буоллаһына, дьахтар оҕо-
тун биһигэр, оҕо төрүү
өсө иһинэ, ыт оҕотун
сыһыраара» — дьин су-
руйбут Анааһы, Өлөөн,
Эдэһээн сахаларын эт-
нографиларын чинчий-
бит Н. С. Гурвич.
Сунтаар учуутала В. Е.
Михайлов «Саха үгэстэ-
р» дьин мунуһуулаах.
Ол онко «Сага бурдугу-
нн алаадылаахтарын-
на, бастаан ыһа биэрэл-
лэрэ үбү», — дьин суру-
ла сылдьар.
Уһа Бүлүү Боотулу,
тул ыһык кырдыаһын
Н. А. Васильев кытта
1973 сыллаахха көспө

виһин умнуһаһын,
Оҕосһор онко 84-дүм
дьэбитэ, Кини көспөһ-
төн ааһыт.
«Аһа иччитин өлөрөр
санаа күннэ 40-мат кини-
рихтээх» дьин өс хойо-
но. Саа буоллаһына ич-
читин күннэ үстэ өлөрөр
сылааһа буолуохтаах.
Ыт буоллаһына, 3-тэ да
таһый, 40-на да таһый
үйэтин тухары иччитин
көмүсүү сылдьыахтаах.
Саа итэһэлэ суох буол-
ла, ат итэһэлэ суох буол-
ла, дьахтар итэһэлэ суох
буолла. Онон эрэнэриг
ытын эрэ буолла» —
дьэбитэ кырдыаһа.
Манн мин, сурунуутун
сурумуутун да, аһас
өйдөөбөтөһүм.
Ол тыһан баран... Кыр-
дыаһастар барахсаһтар
көспөһнэрин сыһына тү-
һэрбөт үтүгэй. Кинилэр
көспөһнэрэ, хайаабытын
да иһин, ыраах ытар ис
хөһөһнөөх буолан иһэч-
чилэр. Бу да сырыһыт
оһуку буолар буолла.
Ааһыталаан эрэ бала-
ры.
Омоһой Баай, Элэй
Боотур тустарынан С. И.
Воло суруйбут бири са-
һынгар (Чураһы биллэр
сэһиннэһэ П. Ф. Слеп-
овтан суруйбут): «Омо-
һой Баай уола Дайбааһы
Хара дьин баара Хомпо-
рой Айыһтан эһи бай
көрдөһүтүгэр, аһыһылай
үйөһтөн киннэхэ түөрт
атаһа баһыраһтаах,
моһторунтаах, сирэйэ

ураһыннэһтаах, кутуру-
гун быһаһаһа үрүн хо-
лоох ыһы түһэрбитэ үһү.
Бу манан сылдьан бул-
таан аһаа, иһиннэ дьин
соруһан айан түһэрөх-
лэр», — дьин көспөһ.
Ыһыт ити аата үөһэ
айыһылартан айдары-
лаах буолла.
Омоһой Баай уола ба-
һаһантайдар төрүттэрэ
буолбут Аан Тайбыр
иккилээх ыта, дойду ич-
читэ Аан Чөлбөй албаа-
бытын көһниттэ, олус
булчут буолбутун, иһис
саһыл бөбөнү түһүтүн,
онон Аан Тайбыр бай-
бытын, оһох ыһытын
оҕо төрөһүтүн туһунан
үһүһэһи Г. В. Ксено-
фонтов 1924 сыллаахха
Бороһон улууһунааһут
Иһис Олох нэһилиэгин
кырдыаһа М. Ф. Гово-
ровтан суруйбут.
Этнографтар суруйал-
ларынан, сүөһү иһити
сүрүн дьарыктаах бары
норуоттар ыһа сүгүрү-
вэр этилэр. Ордук көс
олохтоохторо ыт биһиги
иһэ кыһыбынан (тотем-
мыһынан) буолар дьыл-
лэрэ иһилэр. Дьэ
ол иһин ыты ити
курдук эрэ тутуу буолар.
Ол иһин оҕотугар өлүү
лээх ыһа оҕолорун биһи-
гэр ыт оҕотун уган сы-
һыараллар. Төрөһүт та-
һарабыт оҕобуттар
аһаһыны, куһаһан тыһы-
ны нутаһаппатын дьин.
Ол иһин кинилэр оҕо-
лоругар Ыт Кыһа, Ыт
Оҕото дьин ааты биэрэл-
лэрэ.
Баһаарыны СҮЛБЭ.

Искусство
эйгэтигэр
«МЕЛОДИЯ-82»
ЭМБЛЕМАЛААХ
Москва, 1981 снл «Мелодия» Бүтүн Союһтааһы
фирма предпринималарыгар тыһаһыһнаах айар үд-
сыһынан буолбута: СССР XXVI съезинтэр аһа-
лаах грампластинкалары бөлөһүн иһи уонна онорон
таһаары, «Аан дойдутааһы толорор искусство кы-
лаадыһаһытын», «Нүүччэ поэзиятын страһиала-
рыттан» дьин сурутууга тардаһыллар таһаарыһа-
ры бөлөһүннэһи, опернай уонна театральнай спек-
таһалары, концертнай программалары элбэх ах-
саһаһнаах устуулар.
1982 снл — «ССРС норуоттарын музыкальнай
айыһыһылар» антология грампластинкаларын та-
һаары саһаланар сыла. Ити сэдэх таһаарыһа
700-тэн таһса грампластинкалар кинирихтээх уонна
ол бэйэтин кээмэһини, уус-уран итиннэ научнай
сыһаһыһынан аан дойдута таһаары суох буолуба.
«Мелодия» Бүтүн Союһтааһы фирма «Кыһыл
көмүс диск» дьин биринн олохтоото. Ол 1982 снл-
га бастыһ композиторларга, дирижердарга, инс-
трументальник-солисттарга, поһиттарга, драматург-
тарга, музыкальнай, театральнай уонна хороһой нол-
лентисттарга туттарыллаһа.
СНИМОККА: фирма дьитэһтэ Петр Иһыа
Шаһанов «Кыһыл көмүс диск» биһиги көрдөрөр,
ССТА фотохрониката.
Редактор А. Е. ЧИЧИГИНАРОВ